

Nr 371.

Av herr **Lindhagen**, *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en arrendeegnehemsfond m. m.*

Med anledning av propositionen nr 268 om inrättande av en arrendeegnehemsfond tillåter jag följande erinringar.

Till följd av tidens nödläge har jordbruket omsider kommit till heders inom alla partier och således även bland dem, som företrädesvis företräda stads- och industrikulturen. Även bondeförbundet, som byggts förnämligast på en sammanslutning mellan redan redan färdiga, självförsörjande jordbruk, har nu mer än tidigare anslutit sig till möjligheterna och nödvändigheterna att skapa nya jordbruk.

Jordbruket åter äro sedan gammalt uppdelade i självförsörjande och obesuttna, fullständiga eller ofullständiga jordbruk. De senare indelas i sådana, som bära fullständigas och sådana som skola bibehållas såsom ofullständiga. Till de sistnämnda höra numera främst arbetarebruket, vilka länge sporadiskt funnits och sedan år 1933 blivit en officiell institution.

Inom vida kretsar har under senare tider förnekats tillvaron av någon jordhunger. Den har emellertid alltid mer eller mindre trätt i dagen när rimliga och allvarliga utvägar tillhandahållits allmänheten. Med tidens nödläge har nu detta tillhandahållande måst antaga allt större proportioner. Den slumrande men obekanta jordhungern har genast givit sig till känna och överträffat beräkningarna.

Fortfarande vilar dock på en mycket väsentlig punkt något ofullgånget över denna jordanskaffning. Nödläget har föranlett med samtliga partiers bifall ett kraftigt ingripande för arbetslöshetens hindrande, genom att *på beskattningsvägen konfiskera utan vederlag löst kapital och inkomster från de enskilda. Beträffande åter det viktigaste kapitalet eller jorden anses endast statens jord vara skyldig att stå till buds.* Den enskilda jorden är tabu på sista tiden. Någon expropriation från enskild mark får icke ifrågakomma, ehuru expropriation alltid är förenad med gottgörelse i penningar för jordens värde samt vidsträckt hänsyn även i övrigt till de stora jordegendomarna, även kallade bolagsdomäner och gods, vilka det i detta fall gäller. Någon rätt till jorden, om den råkat komma i enskild besittning, har de jordlösa således icke i vårt land till skillnad från lagstiftningen i en mängd andra länder och från den uppfattning som tidigare gällde inom svensk jordpolitik till och med utan partiskillnad. Detta har överraskande nog blivit en följd av den allmänna rösträttens införande. Men även detta beror på naturliga orsaker, vilka emellertid ligga utanför detta sammanhang.

De stora enskilda egendomarna äro spridda överallt i landet och dominera stora delar av detsamma. Detta enskilda jordkapital är således frikallat från bidragandet till nödlägetets avhjälpande till och med genom avstående på förenämnda lindriga villkor av allenast oodlad odlingsmark och husbehovsskog. Avståendet är beroende på frivillighet, och i brist därpå får statens jord stå till buds. Det var precis så de tre så kallade bolagsreservanterna inom norrlandskommittén ville hava det, i strid mot den konservativa och liberala åttamannamajoritetens mening. Längre ha vi sålunda i frihetens stamort på jorden ännu icke kommit.

Det stora jordkapitalets frivillighet är emellertid enligt naturlagar betingad av dess intressen för ett sådant avstående. Ett sådant intresse tillgodoser arbetarbruken.

Det är en fördel för industrin att hava en fast arbetarestam, »glebæ adscriptus», bunden vid torvan. En ytterligare fördel är att staten nu tillhandahåller de erforderliga penningarna för detta arbetarejordbruks upprättande och vidkännes eventuella förluster. Genom äganderätt till denna torva blir arbetaren än mer bunden vid den industri, som han skall tjäna. Sådana arbetarebruk kunna påräkna industrins välvilja. Även för arbetaren är en sådan fast punkt i tillvaron, särskilt under denna konkurrens- och arbetslöshetens tidevarv, en ljusning. Så länge nämligen industriföretaget ej sammanstörtar, vilket alltid och i synnerhet under förevarande epok kan ske vilken dag som helst.

Där det emellertid gäller att skapa nya självförsörjande jordbruk eller i sådant syfte komplettera ofullständiga jordbruk eller att genom tilldelad äganderätt bereda arrendejordbruks innehavare ett hem, intresse för jordbruket, odlingsflit och rätt till frukterna av sitt arbete, då kan man ej begära att de stora jorddomänerna skola vara framme med någon frivillighet. Det var därför de tre bolagsreservanterna inom norrlandskommittén ville förvandla de forna, av industrin förvärvade bondejordbruken till arbetarebruk utan anspråk på någon besuttenhet eller än mindre på utvidgning genom odlingsjord och husbehovsskog. Däröfver gällde striden inom kommittén först och sist. Alla dessa huvuddelar av den sociala jordbruksfrågan ligga fortfarande utan möjligheter till framfärd av betydenhet på bolagsdomäner och gods. När möjligheter även här vederbörligen skapas genom en slutlig jordreform, få vi uppleva en tillströmning av jordhunger.

Den förenämnda *vid denna riksdag framlagda propositionen* om en arrende-egnabæmsfond i syfte att skapa stadigvarande arbetstillfällen för självförsörjning från kronan tillhörig jord belyser situationen. Det är just så de tre bolagsreservanterna inom norrlandskommittén för trettio år sedan också ville hava det. Längre ha vi ännu icke kommit.

Propositionen är byggd på äganderättsförvärfv föregången av en kort arrendeperiod på fem eller kortare tid såsom en prøvotid. Därefter kan äganderätt förvärfvas. Det nya självförsörjande jordbruket stödjes ge-

nom statslån. Institutionen skapas följaktligen icke genom lag utan genom en kungörelse med stöd av statslån. Den förr markerade skillnaden mellan social jordlagstiftning för skapande av rättigheter till jorden även för de jordlösa och statens egnahemslånerörelse på frivillighetens grund, båda vägarna av betydelse och kompletterande varandra, har nu även i detta fall blivit upplöst. Rätten till jorden är avskaffad och statens egnahemsrörelse har fått två organisationer som oorganiskt ingripa i varandra. Lånekontraktet innehåller en rad av skyldigheter för lånetagaren, ett merkantilt aktstycke, som icke medgiver eller åtminstone ej giver uttryck för social medkänsla eller någon uppfordran till ett lagande i vidare mån efter lägenheterna. Det är för övrigt angivet blott vara ett experiment och inskränker sig till ett fåtal fall. Experimentet skall ledas av en ny styrelse med tämligen oinskränkt makt.

Vid sidan av detta experiment bör påminnas om ett annat experiment på enahanda område, nämligen *lagen den 4 juni 1926 om upplåtelse under åborätt* för bildande av jordbruksfastigheter mot avgäld under ärftlig och förytterlig besittningsrätt för obegränsad tid. En proposition därom hade år 1926 avlåtits till riksdagen. Denna gamla realitet neddrogs genast till en partifråga. En majoritet önskade äganderättsupplåtelse. Det slutade med en kompromiss. Mitt i en ymnighet av detaljföreskrifter om åborätten, om vilken under långa tider omfattande utredningsarbeten ägt rum, inrymdes en bestämmelse (33 §) att åbo äger efter 20 år inlösa fastigheten, där ej vid åborättens upplåtande gjorts annat förbehåll.

Ingen finansiering av lagen var ens påtänkt. Nära till hands låg att utforma den efter förebild av tomträten, som medgav även inteckning av densamma. Detta hade varit även i åborättslagen så mycket mer påkallat som den jämväl stadgade skyldighet för åbon att av kronan inköpa eventuellt befintliga åbyggnader. Genom en sådan inteckningsrätt kunde även enskilt kapital engagerats.

Den förenämnda kompromissen godtogs av alla partier. Riksdagen begärde dock samtidigt utredning om »lagstiftningsåtgärder som beredde möjlighet till försäljning av jord i allmän ägo under sådana villkor att syftet med upplåtelsen behörigen tryggades». Ensam yrkade jag bifall till propositionen med förenämnda av lagutskottet tillstyrkta tillägg samt en vädjan om institutets komplettering med inteckningsmöjligheter, såsom skett med tomträten.

Lagen blev sålunda redan i födelsestunden en lagruin. Lika gärna och ännu hellre hade jorden kunnat få gå till köp redan från början. En enda upplåtelse enligt lagen har kommit till stånd. Det gällde en mindre jordbrukslägenhet i Mjogaryd i Kävsjö socken av Jönköpings län som uppläts genom åborättskontrakt den 30 januari 1933. En motion i andra kammaren (nr 195) år 1931 om lagens upphävande bifölls icke av riksdagen.

Det *hemställes* på grund av förenämnda erinringar mot det genom pro-

positionen nr 268 föreslagna, såsom mig synes allt för fattiga experiment att genom lånerörelse skapa några arrendeegnahem å viss kronan tillhörig mark, ägnade till självförsörjning,

1) att riksdagen måtte, i syfte att komplettera detta experiment, hos Kungl. Maj:t begära förslag om återställande av 1926 års åborättslag i det genom propositionen till 1926 års riksdag framlagda skick med upphävande av den vid nämnda riksdag kompromissvis antagna bestämmelsen om rätt för åbon att efter 20 år lösa jordbruket;

2) att riksdagen därvid tillika ville äska, att lagen om åborätt liksom lagstiftningen om tomträtt kompletteras med inteckningsrätt för fordran i åborätten;

3) att riksdagen tillika ville förnya sin framställning år 1926 om lagstiftningsåtgärder, genom vilka beredas möjlighet till försäljning av jord i allmän ägo under sådana villkor, att syftet med upplåtelsen behörigen tryggas;

4) att riksdagen slutligen hemställer, att upplåtelser av kronojord för bildande av självständiga jordbruk, på sätt föreslagits, fullständigas sålunda att även enskild jord, nämligen odlingsmark och husbehovsskog å bolagsdomäner och gods, skall genom lag, stödd av expropriationsrätt, kunna på skäliga villkor ställas till förfogande för enahanda ändamål vare sig det gäller bildande av nya jordbruk, komplettering av ofullständiga jordbruk eller frilösning av arrendejordbruk.

Stockholm den 9 maj 1934.

Carl Lindhagen.